

**ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА КРАТКОТРАЙНИЯ ОТДИХ
В ТЕРИТОРИАЛНИЯ КОМПЛЕКС „ДУНАВСКО КРАЙБРЕЖИЕ“**

Иван Бръмбаров

Усъвършенствването на организацията на отдиha, на курортното лечение и масовия туризъм в нашата страна е едно от важните мероприятия на Националната програма за повишаване жизненото равнище на народа, приета от Декемврийския пленум на ЦК на БКП. Единадесетият конгрес на партията постави извънредно важна и отговорна задача в това направление: „Развитието на почивното дело да стане грижа на всички предприятия, АПК, стопански организации, министерства и ведомства. Да се повиши неговата социална ефективност, окръжните народни съвети да пристъпят към създаването на специални зони за масов краткотраен отдиh на трудещите се, като се осигурят комплексно търговско, транспортно и битово обслужване, както и условия за културни, спортни занимания, игри и други.“ Това налага да се търсят нови форми и по-ефективни решения за привеждане на почивното дело и курортното лечение на населението в съответствие с новите задачи и изисквания към обществено-икономическото развитие на страната.

Решаването на проблемите на краткотрайнния отдиh е тясно свързано със специфичните природни и социално-икономически условия и ресурси, с характера на населените места и техния стопански облик. Поради това е необходимо детайлното им изучаване и намиране на оптимални варианти за използването им. На базата на прогнозирането се установява ръстът на населението и приблизителният брой на участниците в краткотрайнния отдиh и масовия туризъм, извършва се анализ и оценка на материално-техническата база и транспортното обслужване и развитието им в перспектива до 1990 г. за комплексното удовлетворяване нуждите на трудещите се и младежта в подходящи територии и зони за краткотраен отдиh.

Българският участък на р. Дунав с прилежащите му легло, острови, бряг, склонове, тераси, с долните течения на дунавските притоци и крайдунавските терени, изпитващи непосредствено въздействие на реката, представлява *рекреационен ресурс*. Благоприятното съчетание на голяма водна площ, пясъчни ивици, горска растителност, културно-исторически паметници, природни резервати

и други забележителности на крайбрежието и островите правят река Дунав привлекателен обект за краткотраен отдиш на населението от Северна България. Особено благоприятни са условията за практикуване на водни спортове и риболов.

В териториалния комплекс „Дунавско крайбрежие“ са включени част от *горите* на териториите на придунавските окръзи с обща площ 1 153 044 дка, в това число 992 234 дка залесена горска площ (86%) и 160 810 дка незалесена горска площ (14%). Горите в комплекса са предимно широколистни (98%) и само 1,1% са иглолистни култури. Широко е участието на тополовите и върбовите насаждения.

Минералните води в дунавското крайбрежие не дават естествени излази на повърхността. Тяхното разкриване и усвояване е възможно само чрез сондажи с дълбочина от 1000 до 2000 и повече метра. Каптираните два минерални извора в с. Сланотрън и край с. Кошава (Видински окръг) са значителен бальнеологичен ресурс с перспективно значение за развитието на отдиша и курортното лечение. Водите на тези извори идват от нефтова област на дълбочина около 800 м и имат типични качества на нефтова вода с висока минерализация, солена и сероводородна, бромна и йодна. Дебитът им е стабилизирани на 4 л/сек, или 240 л/мин, на Сланотрънския и 8 л/сек, или 480 л/мин, на извора при с. Кошава. Тези води са подходящи за лекуване на заболявания на опорно-двигателния апарат, гинекологични и някои кожни заболявания. Целесъобразно е усвояването на този ресурс да се развие и в крайпътни бальнеофизиолечебни, физиопрфилактични и най-вече спортно-туристически обекти.

Българското дунавско крайбрежие е богато с *културно-исторически паметници и стопански обекти* с голямо познавателно значение. Особен интерес за посещение представляват крепостта „Баба Вида“ — забележителен паметник на крепостното строителство по българските земи, тясно свързан с историческата борба на средновековния Бдин, крепостта „Калето“, средновековните църкви, джамията и библиотеката на Осман Пазвантооглу, Химическият комбинат, помпената станция при с. Гомотарци, която е най-голямата на Балканския полуостров, АПК, паметници на загиналите в борбата против фашизма и капитализма и други (Видински окръг), шлепът-музей на загиналите Септемврийци в Лом (Михайловградски окръг), мястото на козлудийския бряг, където е слязла четата на Христо Ботев, атомната електроцентраля и други (Врачански окръг), останките от уникалния римски град Улпия Ескус при с. Гиген (Плевенски окръг), местността „Паметниците“ източно от Свищов, където са слезли освободителните руски войски, останките от римския град Нове, текстилният комбинат „Свилоса“ и други (Великотърновски окръг), окръжният исторически музей, къщата-музей „Баба Тонка“, музеят на железопътния транспорт и други в

Русе и Моста на дружбата (Русенски окръг), Меджидитабия и други обекти в Силистра и т. н. Тези обекти имат висока привлекателност за участниците в маршрутно-познавателния туризъм и за неорганизираните индивидуални посещения.

Материално-техническата база, предназначена за нуждите на краткотрайния отдиш по дунавското крайбрежие, е представена само от ограничен брой легла (около 600) в туристически хижи, туристически домове и бунгала, които са неподходящи в териториално и благоустройствено отношение за удовлетворяване нуждите на населението. Отделни предприятия решаваха досега този въпрос чрез изграждане на ведомствени вили, които в известна степен задоволяваха нуждите им. Това положение далеч не отговаря на нарастналите потребности на населението и проблемът следва да се реши радикално.

Природните и социално-икономическите условия в териториалния комплекс „Дунавско крайбрежие“ са дали отражение върху развитието на *транспортната мрежа*. Основна транспортна артерия в него е р. Дунав, по която се осъществява удобна и пряка връзка между всички населени места и туристически обекти. Пътят I-23 е успореден на реката и изпълнява подобна роля, но на много места той е в лошо състояние или се отклонява на юг, поради което слабо се използва за туристически цели. В изследваната територия няма железопътна линия успоредно на р. Дунав. Шест железопътни линии завършват в най-големите транспортни центрове, които са доставчик на туристи по крайбрежието както от прилежащите окръзи, така и от други части на страната. Най-важни транспортни центрове на дунавското крайбрежие са Русе, Видин и Лом. Пътната мрежа, която гравитира към тях, е много добре развита. Летищата на Видин, Русе и Силистра включват дунавското крайбрежие в системата на вътрешните въздушни линии.

В концепцията за туристическото райониране на НР България [2] е обособен Дунавски основен туристически район, разположен по цялото протежение на р. Дунав, който обхваща не само селищата по брега на реката, но и редица съседни селища. В него са включени и дунавските острови, представляващи част от територията на НР България. Видно е, че в него има добро съчетание на природни и социално-икономически условия и ресурси за развитието на отдиша и туризма. Към района гравитират икономически и съседните територии от Дунавската хълмиста равнина, които представляват неговата снабдителна суровинна база.

Основните туристически функции на района са познавателен туризъм и водни спортове, лов и риболов и краткотраен отдиш. Районът има голямо значение за развитието на отдиша и туризма, но неговата усвоеност не съответствува на рекреационните ресурси, с които разполага.

При сегашните условия обединяваща ос или гръбнак на този перспективен за развитието на отдиха район е р. Дунав чрез използването ѝ и за превоз на туристическите потоци до селищата и обектите. Състоянието обаче на *водния транспорт* е такова, че не задоволява нуждите на този привлекателен за екскурзии и краткотраен отдих маршрут. Броят на пътническите места в корабите е ограничен, а пропускателната им способност е сравнително малка. Преобладаващата част от превозваните туристи по р. Дунав се пада на големите кораби „Д. Благоев“, „Г. Димитров“ и „Ал. Стамболийски“, чийто експлоатационен срок вече изтича. По-цялостно обединяване на Дунавския туристически район би могло да се извърши чрез построяването на панорамна пътна крайдунавска магистрала, която да свърже всички дунавски селища [3]. Това ще разкрие нови възможности за пътуването до туристическите обекти с обществения и индивидуалния автомобилен транспорт и за развитието на автомобилния туризъм в района въобще.

Със завършването на българо-румънския хидроенергиен комплекс на р. Дунав при Никопол — Турну Мъгуреле и получаването на големи мощности електроенергия ще се привлекат нови промишлени обекти и ще възникнат нови селища край реката, ще се увеличат водните площи, което е едно изключително важно условие за туристическото изграждане на дунавското ни крайбрежие.

В разработките на Комплексния научноизследователски и проектантски институт по териториално устройство, градоустройство и архитектура в София са очертани големите възможности за развитието на отдиха и туризма в изследвания териториален и селищен комплекс, като трудът и отдихът са разгледани в хармонично единство.

Демографската характеристика на окръзите в Северна България и прогнозите за нарастването на населението показват, че от средно 2000 участници в отдиха на 10 000 души население през 1975 г. техният брой ще нарасне на 3000 души през 1980 г., на 4000 души през 1985 г. и на 5000 души през 1990 г., или в края на IX петилетка средно 50% от населението ще участва в различните форми на краткотрайния отдих и масовия туризъм. Приблизително 1/4 от общия брой на участниците в отдиха ще предпочитат местата за краткотраен отдих в крайградските и в междуселищните зони за отдих по дунавското крайбрежие.

Обособяването на селищните системи като териториални единици подсказва, че те са достатъчно малък и удобен териториален модул, на който може да се опре туристическото райониране, да се води цялостното планиране на курортно-туристическото строителство, да се определят потребностите на населението от материално-техническа база и територии за отдих с прогноза за бъдещото им развитие [6]. Тъй като краткотрайният отдих на населението се осъществява в определени изохрони, които надхвърлят обхвата на

една селищна система, балансът на потребностите и на наличните ресурси ще се затваря в групи от селищни системи. Такива групи от селищни системи, често пъти от различни окръзи, могат да планират редица съвместни организационни и териториални мероприятия, свързани с перспективното развитие на краткотрайния отдих.

Подходящи терени за изграждане на материално-техническа база и устройване на зони за краткотраен отдих по дунавското крайбрежие са налице около с. Златен рог, Ново село (местността Камъка), около устията на реките Арчар и Видбол, лесопарка „Божурница“ (Видински окръг), територията между лозята и овощните градини източно от Лом (Михайловградски окръг), някои терени източно от Оряхово и Мизия (Врачански окръг), отделни паркови зони около Никопол, с. Гулянци, с. Гиген и Белене (Плевенски окръг), местността около устието на р. Текирдере, местността Кайначето и други (Великотърновски окръг), лесопарковете „Липник“, „Приста“, „Буйна Яна“, местността Борова гора, Образцов чифлик, местности в долното течение на р. Русенски Лом, около селата Батин и Беляново, Пиргово и Сандрово, Ряхово и Бабово (Русенски окръг), местността Памуккулак, гората Каракуз, около Тутракан, местността Меджидитабия и другаде (Силистренски окръг). Съществуващите горски масиви и присъединените към тях части от-поземления фонд, непригодни за селскостопанско ползване, разкриват допълнителни възможности в това направление.

В повечето от българските острови на р. Дунав са налице добри условия за организиране на краткотраен отдих. Общият им брой е около 50, а общата дължина, мерена по дългите им оси, възлиза на около 160 км. Те не са наредени равномерно един след друг, а по няколко в островни групи, разположени предимно в по-широките участъци на реката. Островите имат различна големина, но преобладават тези с големина от 200 до 800 дка, а 19 от тях имат площ над 1000 дка. Общата площ на българските острови възлиза на около 115 кв. км, което представлява повече от 2/3 от площта на всички дунавски острови (заедно с румънските тя е 150 кв. км)

Голямата част от нашите острови са покрити изцяло с буйни треви, върби и тополи. Срещат се бряст и различни храсти. Горите са прошарени с хубави ливади [5]. Край българския бряг островите са много и привличат вниманието при пътуване с параход по реката или при наблюдението им от брега. Необходимо е детайлно проучване на терените и на природните условия въобще, които островите разкриват като рекреационен ресурс. След изграждането на хидроенергийния комплекс Никопол — Турну Мъгуреле някои острови на разстояние до 80—90 км на запад от стената ще бъдат залети от дунавските води поради издигането на нивото с 11 м и затова те не са перспективни за изграждането на трайни туристически съоръжения и средства за настаняване. Понастоящем даже и тези острови могат да се използват чрез леки и преносими съоръжения.

Нормирането на териториите за краткотраен отдиш може да се извърши по следните нормативи [7]:

за 1000 посетители	— 170 легла
	— 100 места в заведения за хранене
	— 200 кв. м търговска площ;
над 200 посетители	— спортни елементи
над 400 „	— спортен комплекс
във всяка зона за отдиш	— здравен пункт.

Съгласно динамичните нормативи за основните дейности в зоните за краткотраен отдиш и основните принципи за тяхното внедряване и частта от Единния териториално-устройствен план на НРБ, третираща системата „Отдиш“ за участниците в краткотрайния отдиш по дунавското крайбрежие, е целесъобразно изграждането на материално-техническа база с приблизителен капацитет 17 000 легла/места.

Легловият фонд, заведенията за хранене и търговската мрежа, които ще бъдат изградени в изследваната територия, ще бъдат в състояние да обслужват не само крайбрежните селищни системи, а и значителен процент от населението на окръзите в Северна България. Изобилието на грозде и други плодове, обилното слънцегреене, възможностите за къпане и гребане в реката са фактори за укрепването на здравето на трудещите се и за приятно пребиваване в зоните за отдиш.

Комуникационните съоръжения в рекреационните територии са необходимо условие за комплексното задоволяване на потребностите на трудещите се, тъй като те са тясно свързани с цялостното изграждане на материално-техническата база и благоустрояването на зоните. Понастоящем с добре изградена инфраструктура са само някои от придунавските обекти в Русенски окръг (лесопарк „Липник“, западният парк при Русе и други), където има сравнително хубави пътища, алеи и други до заведенията за настаняване и хранене. В лесопарк „Липник“ алеите са осветени, има обществена тоалетна, чешми с питейна вода, всички обекти са водоснабдени и свързани с канализация и ями за отпадъчни води. Във всички новоустройвани зони за краткотраен отдиш по дунавското крайбрежие следва да бъдат изградени пътища, обществени тоалетни, водоснабдяване, електрификация, автоспирки, паркинги и други. Това трябва да се прави в зависимост от големината на зоните и тяхната посещаемост.

За използването на р. Дунав като място за отдиш важно значение има чистотата на нейните води. Анализите на химичния състав на дунавските води, направени при Ново село, Лом, Козлодуй, Оряхово, Русе, Тутракан и Силистра, показват, че те са годни за къпане, спорт и туризъм по всички показатели и могат да се причислят към втора категория приемник в съгласие със Закона за опазване на въздуха, водите и почвите от замърсяване.

Ориентируваният размер на проучваните територии по протежение на дунавското крайбрежие възлизат по наши разчети на около 40 000—50 000 дка. Като се има пред вид, че относителният дял на краткотрайния отдиш сред всички видове отдиш съставлява 60% [4], а количеството на почиващите в перспектива ще нараства до 45—50% от населението, става ясно, че нормирането на рекреационните територии трябва да се извършва на основата на всестранно отчитане на факторите: рекреационна избирателност, функционална характеристика на местата за отдиш, рационално използване и максимално опазване на природната среда и определяне на оптималните рекреационни натоварвания на териториите.

Определянето на площите за краткотраен отдиш в набелязаните територии по дунавското крайбрежие може да се извърши и по следните нормативи:

площта на водните течения се разчита, като се изхожда от броя на къпещите се при коефициент на сменност за отдиш на вода 2, по 5 кв.м/човек;

размерите на спортните площадки с разчет 70—75 кв. м на един посетител при коефициент на сменност 3;

площта на откритата, добре огрявана от слънцето брегова ивица може да бъде 5—10 кв. м/човек, или 0,5 линеен метър при средна ширина на плажа 15 м плюс засенчена крайбрежна територия за въздушни бани по 9—12 кв. м/човек, невлизаща в нормираната за плаж площ.

Целесъобразно е при разработването на комплексните програми и други планиращи документи, касаещи развитието на краткотрайния отдиш, да се постига съгласуваност с ръководителите на предприятията и председателите на профкомитетите за участието им като инвеститори и ползватели на бъдещите зони за краткотраен отдиш, както и да провеждат специализирани анкетни проучвания за предпочитанията на трудещите се за видовете и формите на краткотрайния отдиш по територии и обекти.

На основата на детайлното проучване и анализ на природно-териториалния комплекс „Дунавско крайбрежие“, обединяващ бреговата ивица и акваторията на р. Дунав, може да се използват особено благоприятните условия и възможности за организиране на краткотрайния отдиш на населението от придунавските селищни системи и значителна част от населението на други населени места. Съветският опит ни учи, че е целесъобразно, и икономически изгодно да се изградят зони за отдиш, които ще обслужват многобройни колективи. Като пример могат да служат Днепровският парк в Киев (УССР), паркът „Амур“ в Хабаровск и други. Положителен опит у нас е разработеният модел за изграждането на зона за краткотраен отдиш „Язовир Г. Димитров“, който може да бъде еталон за зона за краткотраен отдиш край водни площи и е приложим за цялата страна, като се отчитат специфичните особености на терито-

риите, водните течения и водоемите. Това може да се постигне на базата на кооперирането и създаването на бази, които да отговарят на съвременните изисквания на трудещите се.

ЛИТЕРАТУРА

1. Основни насоки на XI конгрес на БКП за обществено-икономическото развитие на НРБ през VII петилетка (1976—1980 г.)
2. Д и н е в, Л. Концепция за туристическо райониране на НРБ, ГСУ, т. 66 кн. 2, география, 1972—1974.
3. Д а к о в, В. и др., Възможности за развитие на отдиha и туризма в Край-дунавския район до 2000 г., НЦОТ, 1974.
4. Р о д и ч к и н, И. Д., Человек — среда — отдых, Киев, „Будивельник“, 1977.
5. Д а н е в а, М., Нашите дунавски острови, сп. География, кн. 2, 1963.
6. Национална програма за териториално-устройствено развитие на отдиha и туризма в НРБ до 1990 г., МС, КАБ, КНИПИТУГА, 1977.
7. Динамични нормативи за основните дейности в зоните за краткотраен отдиh, НЦОТ, 1975.

PROSPECTS FOR DEVELOPMENT OF THE WEEK-END RECREATION IN TERRITORIAL COMPLEX „THE DANUBE RIVERSIDE“

Ivan Brambarov

Summary

The favourable combination of a vast water area, inlets, terraces, stretches of sand, forests, cultural and historical monuments and other remarkable sights — all this contributes to converting the Danube riverside into one of the most attractive destinations for short term recreation on the part of the Northern Bulgarian population.

The material and technical base consists of a limited number of beds (around 600) in tourist rest houses and bungalows, which in territorial aspect do not answer to the requirements of the people.

According to the dynamic norms of the basic activities in the areas, designed for a short term recreation along the riverside, the building of a new material base with an approximate capacity of 17 000 beds is advisable.

The approximate size of the territories, due to be built on along the river bank, amount to 40/50 000 decares, according to our estimates.

Taking into account the fact that our people's short term vacations are being carried out in definite izohrones, which exceed the scope of a village system, the balance of requirements and the available resources should be closed in groups of village systems.

A significant part of the estimated total number of the short term vacationers by 1990 will prefer the suburbs of the cities and the areas among the villages for their short term holidays on the Danube riverside.